

Davit Hovhannisyán, Shushan Kyureghyan
THE TRANSFORMATION OF MERCENARISM FROM ITS ORIGIN TO THE PRESENT

Դավիթ Հովհաննիսյան, Շուշան Կյուրեղյան
ՎԱՐՁԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՐՊԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ ԾԱԳՈՒՄԻՑ՝ ՄԵՐ ՕՐԵՐ

To cite this article: Davit Hovhannisyán, Shushan Kyureghyan “The Transformation of Mercenarism From its Origin to the Present,” *Analytical Bulletin (CCCS)* 15 (2022): 31-52 DOI: 10.56673/18294502-22.15-31

To cite this article in Armenian: Դավիթ Հովհաննիսյան, Շուշան Կյուրեղյան “Վարձկանության կերպափոխումները ծագումից՝ մեր օրեր,” *Վերլուծական տեղեկագիր (ԲՄՀԿ)* 15 (2022): 31-52 DOI: 10.56673/18294502-22.15-31

To link to this article: <https://doi.org/10.56673/18294502-22.15-31>

Published online: 27 Dec 2022.

[Submit your article to this journal](#)

**ՎԱՐՁԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՐՊԱՓՈՒՈՒՄՆԵՐԸ
ԾԱԳՈՒՄԻՑ՝ ՄԵՐ ՕՐԵՐ¹**

*Դավիթ Հովհաննիսյան²
Շուշան Կյուրեղյան³*

*DOI 10.56673/18294502-22.15-31
Ներկայացվել է՝ 15 Հունիս 2022
Ընդունվել է՝ 14 Նոյեմբեր 2022*

Բանալի բառեր՝ *Վարձկանություն, վարձկաններ, կոնֆլիկտներ, զինյալներ, զինված ուժեր*

Հոդվածի հիմնական նպատակն է պատմական զարգացման համատեքստում ներկայացնել «վարձկանություն» երևույթը և ցույց տալ, թե ինչպես է վարձկանության էությունը և դրա ընկալումը ժամանակի ընթացքում փոփոխվում: Հոդվածում մասնավորապես նշվում է, որ վարձկանությունը սկիզբ է առել դեռևս հին ժամանակներում և մեր օրեր է հասել որոշակի փոխակերպումներով: Դարեր շարունակ այն ծառայել է կոնկրետ խնդիրների լուծմանը և համարվել է ոչ միայն բնական, այլ հաճախ՝ պատվաբեր գործունեություն: Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում պատմության տարբեր շրջափուլերում վարձկանության առանձնահատկություններին, հավաքագրման եղանակների փոփոխությանը, քննվում է վարձկանների և

---

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ գիտության կոմիտեի ֆինանսական աջակցությամբ՝ 21T-5F251 ծածկագրով գիտական թեմայի շրջանակներում:

² ԵՊՀ Քաղաքակրթական և մշակութային հետազոտությունների բաժնի տնօրեն: Էլ. փոստ՝ dhovhannisyan@ysu.am

³ ԵՊՀ Քաղաքակրթական և մշակութային հետազոտությունների բաժնի կրտսեր գիտաշխատող: Էլ. փոստ՝ shoushan.kyureghyan@ysu.am

վարձողների գործողությունների օրինականությունը: Հետազոտությունը ուսումնասիրում է նաև հասարակությունների հասունացման արդյունքում վարձկանություն երևույթի նկատմամբ վերաբերմունքի փոփոխությունը, երևույթը դատապարտող միջազգային օրենքների շրջանակը և դրանց վերանայման անհրաժեշտությունը:

Երրորդ հազարամյակի սկզբից համաշխարհային և տարածաշրջանային անվտանգության համակարգերի և տարբեր տեսակի կոնֆլիկտների հետազոտողների և վերլուծաբանների ուշադրությունը գրավել է մի երևույթ, որը չի կարելի գնահատել որպես բոլորովին նոր: Խոսքը *վարձկանության* մասին է: Որևէ փոխհատուցման դիմաց մարդկային ռեսուրս վարձելու և առաջադրված խնդիրների լուծման համար կիրառելու պրակտիկան սկիզբ է առել դեռ հին աշխարհում և որոշակի վերափոխումներով հասել մեր օրեր:

Ժամանակակից աշխարհում ևս վարձկան զինյալները ակտիվ հավաքագրվում և օգտագործվում են տարբեր կետերում թեժացող կոնֆլիկտների ժամանակ: ՄԱԿ-ի՝ «Վարձկանների հավաքագրման, օգտագործման, ֆինանսավորման և վերապատրաստման դեմ» միջազգային կոնվենցիային⁴ միացած պետությունների քանակը չի գերազանցում 50-ը, այն ստորագրած երկրներից շատերը ևս մեղադրվում են օտարազգի զինյալների ապօրինի օգտագործման մեջ (օր. Լիբիա, Ադրբեջան): Այսօր սա վեր է ածվել խիստ տարածված պրակտիկայի, մասնավորապես Միջին Արևելքի (Middle East) անընդհատ թարմացվող կոնֆլիկտների

---

⁴ UN Human Rights Office of the High Commissioner, “International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries”, adopted 04 December 1989 by General Assembly resolution 44/34, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and>.

շրջանակում: Զինյալ վարձկանները, լինելով գործիք իրենց ֆինանսավորող պետության ձեռքին, առավելապես հակված են ապօրինի գործողությունների և մարդու իրավունքների խախտումների:

Մելբուրնի համալսարանի պրոֆեսոր Էնդրյու Ալեքսանդրան իր «Վարձկանները» հոդվածում⁵ պնդում է, որ վարձկանները կարող են գոյություն ունենալ միայն այնտեղ, որտեղ կա դրամային տնտեսություն: «Նման տնտեսության զարգացումը մի շարք հետևանքներ է ունենում ռազմական ուժերի վրա ընդհանրապես, և վարձկանների վրա մասնավորապես: Փող ունեցողները կարող են օգտագործել իրենց հարստությունը ռազմական փորձագիտություն ձեռք բերելու կամ անձնական ծառայություններ վարձելու համար: Վարձկան բառն ընդհանուր առմամբ ունի նվաստացուցիչ ենթատեքստ: Ընդունված է այն կիրառել այն անհատների (և նրանց գործողությունների) նկատմամբ, ովքեր ոչ պատշաճ կերպով դիմում են այդ քայլին՝ անձնական օգուտի կամ ֆինանսական շահի նկատառումներից ելնելով»:

Վարձկանությունը, սակայն, միայն վերջին հարյուրամյակի ընթացքում է սկսել ընկալվել որպես ոչ պատվաբեր աշխատանք, դարեր շարունակ այն ծառայել է կոնկրետ խնդիրների լուծմանը և համարվել է ոչ միայն բնական, այլ հաճախ՝ նաև պատվաբեր գործունեություն:

Ամերիկացի քաղաքագետ Դեբորա Ավանտը պայմանագրային հիմունքներով կռվող զինյալների վերելքը՝ կապում է ֆեոդալական համակարգի անկարողության հետ՝ լուծելու արդիականացող հասարակության գնալով ավելի բարդացող կարիքները, ինչպես օրինակ առևտրային ուղիների պաշտպանությունը և այլն: «Նման պատճառներ կան նաև այսօր.

---

⁵ Andrew Alexandra, “Mercenaries”, G. Martel (ed.) *Encyclopedia of War*, 2011, <https://www.academia.edu/6124276/Mercenaries>.

գլոբալացված աշխարհի շուկայական ճնշումները, տեխնոլոգիան և սոցիալական փոփոխությունները ստեղծում են բազմաթիվ պահանջներ, որոնք ազգային զինված ուժերը դժվարությամբ են բավարարում»⁶: Կանոնավոր զինված ուժերը որպես կանոն չունեն այն ճկունությունը և դինամիկան, որոնք հատուկ են վարձկանների կազմակերպություններին:

Ռազմական մասնագետ Շոն Մաքֆլեյթի կարծիքով այս հարցում ոչինչ չի փոխվել. «Ծանոթ պատմություն է: Գերտերությունը պատերազմ է գնում և բխվում է սպասվածից ավելի ուժեղ դիմադրության՝ քաղաքական և ռազմական սահմանափակումների պատճառով չունենալով բավարար ուժեր դրան դիմակայելու համար: Գերտերությունը պատերազմում իրեն աջակցելու համար որոշում է վարձել պայմանագրային զինյալների: Զինված պայմանագրայինները և՛ օրհնություն են, և՛ անեծք. նրանք մի կողմից կենսական նշանակության անվտանգային ծառայություններ են ապահովում պատերազմական արշավի համար, մյուս կողմից երբեմն սպանում են անմեղ քաղաքացիների՝ պատճառ դառնալով ռազմավարական անհաջողություններ, և վնասում են գերտերության լեգիտիմությանը: Առանց այդ պայմանագրային զինյալների գերտերությունը չէր կարող պատերազմել: Նրանց հետ, սակայն, հաղթելն ավելի դժվար է: Ուշագրավ է, որ զինված պայմանագրայինները ոչ թե Իրաքում են կամ Աֆղանստանում, այլ Իտալիայի հյուսիսում, և ոչ թե 2007 թվականն է, այլ 1377 թվականը: Խոսքը Միացյալ Նահանգների մասին չէ, այլ Հռոմի պապ Գրիգոր XI-ի ղեկավարած պապության, որը կռվում է Միլանի դքսության գլխավորած հակապապական լիգայի դեմ: Զինված պայմանագրայինների կողմից խաղաղ

⁶ Debora Avant, “Mercenaries”, *Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, 20-28, <https://www.academia.edu/2870726/Mercenaries>.

բնակչության ողբերգական սպանությունը տեղի է ունեցել ոչ թե Բաղդադում, այլ Չեզենայում՝ 630 տարի առաջ»⁷:

Սակայն առնվազն մի սկզբունքային փոփոխություն տեղի է ունեցել՝ մեր ժամանակներում, ի տարբերություն նախկինի, վարձկանությունը հասարակության կողմից դատապարտվում է և որպես երևույթ քրեականորեն հետապնդվում է: Մի շարք որոշումներում և օրենքներում այն համարվում է հանցագործություն մարդկության հանդեպ, ինչպես նաև լուրջ սպառնալիք է հանդիսանում մարդու իրավունքների, ազատ ինքնորոշման իրավունքի կիրառման, անվտանգության և կայունության համար: Այս բոլոր վտանգավոր երևույթները հատկապես ակնհայտորեն ի հայտ եկան թե՛ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին հետևած ապագադուրացման գործընթացների ժամանակ, թե՛ Սառը պատերազմի ավարտից հետո տեղի ունեցող իրադարձությունների ընթացքում:

Բացի այդ, ի տարբերություն վկայակոչվող 14-րդ դարի, երբ վարձկան էին համարվում բոլոր այն արհեստավարժ զինվորները, որոնք վարձատրվում էին իրենց մատուցած ծառայությունների համար առանց հաշվի առնելու նրանց հպատակությունը⁸, ներկայումս վարձկան է համարվում այն զինվորականը, որը չի հանդիսանում համապատասխան պետության քաղաքացի:

Հոդվածի հիմնական խնդիրն է ներկայացնել «վարձկանություն» եզրույթով բնորոշվող գործունեության առանձնահատկությունները պատմության տարբեր շրջափուլերի

⁷ Sean McFate, “Mercenaries and War: Understanding Private Armies Today”, *National Defense University Press*, February 7, 2018, 61, <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/Article/2031922/mercenaries-and-war-understanding-private-armies-today/>.

⁸ Stephen Morillo, “Mercenaries, Mamluks and Militia: Towards a Cross-Cultural Typology of Military Service”, *Medieval Mercenaries* (Brill: Leiden, 2007), 243-260. https://www.academia.edu/449307/Mercenaries_Mamluks_and_Militia_Towards_a_Cross-Cultural_Typology_of_Military_Service.

իրողությունների և հանգամանքների համատեքստում, և այդ առանձնահատկությունների հիման վրա վեր հանել թվային քաղաքակրթության համակարգում ժամանակակից վարձկանության կերպափոխումները:

Շատ հաճախակի են դարձել վարձկանների ներգրավման դեպքերը հատկապես մեզ առավել հետաքրքրող «Երեք ծովերի» մեզատարածաշրջանում⁹: Վարձկանների կազմակերպված, լավ զինված և մարզված, բարձր կարգապահությամբ աչքի ընկնող ջոկատների օգտագործումը գրանցվել է Սիրիայում, Եմենում, Լիբիայում, Իրաքում, Ուկրաինայում, Արցախում և մի շարք այլ երկրներում: Թուրքիայի հովանավորությամբ Սիրիայում գործող «Սիրիայի ազգային բանակի» զինյալ վարձկանների ներգրավվել են Լիբիայում¹⁰ և Արցախում¹¹ ընթացող ռազմական գործողություններին, Եմենում Սաուդյան Արաբիայի և Արաբական Միացյալ Էմիրությունների հովանավարությամբ կռվել են մոտ

⁹ «Երեք ծովերի» մեզատարածաշրջանը «Երեք ծովերի համակարգ» տեսության առանցքային եզրույթներից է: «Երեք ծովերի» տեսությունը միասնական համատեքստում դիտարկում և ուսումնասիրում է Միջերկրական, Սև և Կասպից ծովերի ավազանները ընդգրկող ընթացող գործընթացները: Մանրամասն տե՛ս Դավիթ Հովհաննիսյան, «Տարածաշրջանային զարգացումներ. Երեք ծովերի տեսություն», *Վերլուծական տեղեկագիր 9*, (2016), 8-36: Դավիթ Հովհաննիսյան, «Երեք ծովերի համակարգ», *Կոնֆլիկտների տրանսֆորմացիայի դպրոց*, հոկտեմբերի 31, 2015 թ., <https://www.youtube.com/watch?v=cKhHTAMIE34>, (հասանելի է 11.12.2022), Davit Hovhannisyanyan., “Regional Security Concepts in the “Three Seas System””, *Analytical Bulletin 11*, (2017) Regional and National Security Dynamics, 14-17.

¹⁰ “Libya: Violations related to mercenary activities must be investigated”, UN experts, accessed 11.12.2022, <https://www.ohchr.org/en/news/2020/06/libya-violations-related-mercenary-activities-must-be-investigated-un-experts?LangID=E&NewsID=25970>

¹¹ “Private sources ... Starting transfer of 1st batch of Syrian mercenaries to Azerbaijan”, Syrian Observatory for Human Rights, accessed 11.12.2022, Lindsey Snell, “From Hamza Division source. Supposedly these Hamza men arrived in Baku today via Ankara.”, Twitter, 22 September 2020, <https://twitter.com/LindseySnell/status/1308489785493852160>, “Mercenaries in and around the Nagorno-Karabakh conflict zone must be withdrawn”, UN experts, accessed 09.12.2022, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/11/mercenaries-and-around-nagorno-karabakh-conflict-zone-must-be-withdrawn-un>.

15000 վարձկան սուդանցիներ և էրիթրեացիներ¹²: Մարդու իրավունքների սիրիական դատարանը և այլ աղբյուրներ տեղեկություններ են հաղորդում նաև Ուկրաինայում Ռուսաստանի կողմից սիրիացի վարձկանների փոխադրման վերաբերյալ, ինչը, սակայն, այլ անկախ աղբյուրների կողմից չի հաստատվել¹³:

Գործնականում կանոնավոր հիմքի վրա է դրվում մասնավոր ռազմական ընկերությունների (այսուհետ՝ ՄՌԸ) օգտագործումը բոլոր տեսակների մարտական գործողություններում: Շոն Մաքֆեյթը՝ վերլուծելով 2020թ. Սիրիայում տեղի ունեցած մարտը ամերիկյան բանակի ստորաբաժանումների և ՄՌԸ Վազների միջև, որը ավարտվեց վարձկանների ջախջախմամբ, զգուշացնում է. «Վարձկաններն առավել զորեղ են, քան կարծում են փորձագետները. դա լուրջ բացթողում է: Ովքեր ենթադրում են, թե նրանք ազգային զինված ուժերի էժանագին նմանակումներ են, իրենց պնդումներով աղետի են հանգեցնում, քանի որ շահույթ հետապնդող զինյալները բոլորովին այլ որակի մարտիկներ են: Մասնավոր ռազմական ընկերությունները, ինչպիսին է Վազների խումբը, ավելի շատ նման են մեծապես զինված բազմազգ կորպորացիաների, քան ծովային հետևակի կորպուսին: Նրանց աշխատակիցները հավաքագրվում են տարբեր երկրներից, իսկ շահութաբերությունը որոշում է ամեն ինչ: Հայրենասիրությունն անկարևոր է և երբեմն՝ բեռ: Ջարմանալի չէ, որ վարձկանները ավանդական գործիքակազմով չեն կռվում, և նրանց դեմ օգտագործվող ավանդական պատերազմական ռազմավարությունները կարող են հակառակ արդյունք տալ¹⁴»:

¹² Mona Issa, "Mercenaries in Yemen: Nationalities, numbers & horrors", *Al Mayadeen*, 29 March 2022, <https://english.almayadeen.net/news/politics/mercenaries-in-yemen:-nationalities-numbers-horrors>.

¹³ "Over 40,000 Syrians reportedly register to fight for Russia in Ukraine", Syrian Observatory for Human Rights, accessed 06.12.2022, <https://www.syriaahr.com/en/243241/>.

¹⁴ Stephen Morillo, նույն տեղում:

ՄՌԸ-ի թիվը տարեցտարի աճում է, նրանք հիմնականում շատ լավ են զինված, ունեն բոլոր անհրաժեշտ օժանդակ ծառայությունները, հրամանատարները որպես կանոն բարձրակարգ մասնագետներ են: Այս ստորաբաժանումները կատարում են միայն այն խնդիրները, որոնք նշված են վարձողների հետ կնքված պայմանագրերում և ենթարկվում են միայն այդ շրջանակներին:

Սակայն միաժամանակ վարձկանների հավաքագրումը կատարվում է նաև հնուց եկած ավանդական ձևերով, երբ համապատասխան միջավայրում լուր է տարածվում այն մասին, որ այսինչ երկրում վարձկանների պահանջ կա: Յանկացողները խմբերով և անհատապես հավաքագրվում են, տեղում կազմվում են համապատասխան ստորաբաժանումներ, որոնք դրվում են հավաքագրող կողմի հրամանատարության տակ:

Նման կերպ հավաքագրված վարձկանների մասնակցությունը ռազմական գործողություններին արձանագրվել է նաև 44-օրյա պատերազմի ընթացքում¹⁵:

*

*

*

Հարց է ծագում, թե որքանով են օրինական մի կողմից՝ վարձկանների, և մյուս կողմից՝ վարձողների գործողությունները: Չէ՞ որ միայն 19-րդ դարից սկսած կարելի է արձանագրել հասարակության բացասական վերաբերմունքի ձևավորումը վարձկանների նկատմամբ: Հազարամյակներ շարունակ վարձկանությունն ընկալվել է որպես իսկական խիզախ տղամարդկանց ազնիվ աշխատանք, երբ վարձկանն իր արյունն է

---

¹⁵ Ed Butler, “The Syrian mercenaries used as ‘cannon fodder’ in Nagorno-Karabakh”, *BBC*, 10 December 2020, <https://www.bbc.com/news/stories-55238803>:

թափում վարձի դիմաց: Միայն հասարակությունների հասունացման և հումանիտական գաղափարների տարածմամբ վերաբերմունքն այս երևույթի նկատմամբ սկսեց աստիճանաբար փոխվել:

Հատկանշական է, որ չնայած այն հանգամանքին, որ, ինչպես արդեն նշվել է, այս երևույթը շատ հին պատմություն ունի, այնուամենայնիվ վարձկանությունը որպես քրեորեն հետապնդվող գործողություն միջազգային օրենքներում սկսել է ընդգրկվել միայն անցած դարի վերջին քառորդից: Վարձկանությունը հստակ ձևակերպում է ստացել Միջազգային մարդասիրական իրավունքի (ՄՄԻ) շրջանակում՝ Ժնևյան կոնվենցիաները լրացնող համար 1 արձանագրության 47-րդ հոդվածում¹⁶: Մեկ այլ կարևոր փաստաթուղթ է ՄԱԿ-ի «Վարձկանների հավաքագրման, օգտագործման, ֆինանսավորման և վերապատրաստման դեմ» միջազգային կոնվենցիան¹⁷:

Հարկ է նշել, որ 60-ական թվականներից ի վեր, երբ վարձկանները լայնորեն ներգրավված էին ապագադուրացման գործընթացների արդյունքում աֆրիկյան մայրցամաքում տեղի ունեցող պատերազմների և ռազմական բախումների մեջ¹⁸, նրանց

¹⁶ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/470>.

¹⁷ UN Human Rights Office of the High Commissioner, “International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries”, adopted 04 December 1989 by General Assembly resolution 44/34, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and>.

¹⁸ Ապագադուրացման գործընթացների ընթացքում վարձկանության լայն օգտագործումը երկար քննարկումներից հետո հանգեցրեց նրան, որ 1977թ. Լիբրեկիում ընդունվեց Աֆրիկյան միասնության կազմակերպության կոնվենցիան Աֆրիկայում վարձկանության վերացման մասին: Այն ստեղծվել էր Փորձագետների հանձնաժողովի կողմից և ուժի մեջ մտավ 1985 թ.: Այս կարևոր փաստաթղթում նշվում էր, որ մայրցամաքում արգելվում են ինչպես վարձկանների, այնպես էլ վարձկանության կիրառումը: Վարձկանների և վարձկանության կիրառումը բնութագրվում է որպես Աֆրիկայում խաղաղության և անվտանգության դեմ հանցագործություն անկախ նրանից, թե այն կատարվել է անհատի, խմբի,

մասին հիշատակումները շատ հազվադեպ էին: Սակայն վերջին շրջանի իրադարձությունները ստիպում են փորձել հասկանալ այս կարևոր և վտանգավոր երևույթի ներկայիս դրսևորումների առանձնահատկությունները և ձևափոխումները, ուստի անհրաժեշտ է տեսնել, թե ինչ զարգացումների է ենթարկվել այն պատմության ընթացքում, ինչ գործոններ են ազդել վարձկանության ձևերի և խնդիրների փոփոխության վրա:

Սովորաբար ասում են, որ վարձկանությունն այնքան հին է, որքան մարդը, ինչն, իմ կարծիքով, վկայում է այս երևույթի էության թյուրըմբռնման մասին: Նույնիսկ տարբեր տիպի միջազգային կազմակերպությունների որոշումները և ընդունված օրենքները իրենց ձևակերպումներում անդրադառնում են միայն «վարձկան», այսինքն՝ առանձին վարձված զինյալ հասկացությանը¹⁹,

---

կազմակերպության, պետության կամ պետությունների ներկայացուցիչների կողմից: Կոնվենցիայի իրավական ձևակերպումները հետագայում հիմք դարձան այլ տարածաշրջանային և ազգային նման ուղղվածություն ունեցող որոշումների և օրենքների համար: Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa. Concluded at Libreville, Gabon, on 3 July 1977, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201490/volume-1490-i-25573-english.pdf>.

¹⁹ Օրինակ, վերը նշված ՄԱԿ 1977 թ. Կոնվենցիայի առաջին հոդվածում «վարձկան» հասկացությունը հետևյալ կերպ է ձևակերպված. ցանկացած անձ, որը ա) տեղում կամ արտասահմանում հատուկ հավաքագրվել է զինված կոնֆլիկտում կռվելու նպատակով,

բ) փաստացի մասնակցում է ռազմական գործողություններին,

գ) մասնակցում է ռազմական գործողություններին՝ ղեկավարվելով անձնական շահ ստանալու ցանկությամբ, որին կոնֆլիկտի մեջ գտնվող կողմից կամ այդ կողմի հանձնարարությամբ տրվել է այնպիսի նյութական վարձատրության խոստում, որն էապես գերազանցում է այն վարձատրությունը, որը խոստացվում կամ վճարվում է սովորական կողմի զինված ուժերի կազմի մեջ մտնող՝ այդ նույն դասի և գործառնություններն իրականացնող մարտիկին,

դ) չի հանդիսանում կոնֆլիկտի մեջ գտնվող կողմի քաղաքացին, ոչ էլ կոնֆլիկտի մեջ գտնվող կողմից վերահսկվող տարածքում մշտապես բնակվող անձ,

ե) կոնֆլիկտի մեջ գտնվող կողմի զինված ուժերի անձնակազմի անդամ չէ,

զ) ուղարկված չէ այն պետության կողմից, որը չի հանդիսանում կոնֆլիկտի մեջ գտնվող կողմ, որպես նրա զինված ուժերի կազմի մեջ մտնող անձ՝ պաշտոնական պարտականությունները կատարելու համար:

UN Human Rights Office of the High Commissioner, “International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries”, adopted 04 December 1989 by

անտեսելով այն հանգամանքը, որ վարձվելուց հետո դեպքերի ճնշող մեծամասնությամբ, այդ զինյալը մտնում կամ, ավելի ճիշտ, ներգրավվում է ջոկատի, խմբի կամ որևէ այլ կազմավորման մեջ: Սա նշանակում է, որ վարձկանությունը ինստիտուցիոնալացվում է վարձողի կողմից, սակայն այդ վարձողի դերը և հատկանիշները միջազգային օրենքներում և որոշումներում շատ աղոտ են ձևակերպվում: Կարելի է ենթադրել, որ դա տեղի է ունենում «վարձողների» հակազդեցության և լոբբինգի հետևանքով²⁰:

Կարելի է եզրակացնել, որ վարձկանության պատմությունն այնքան հին է, որքան հին են պետական կամ կվազիպետական ինստիտուտները, քանի որ միայն նման կառույցները, սակավ և աննշան բացառություններով, կարող էին ունենալ վարձկանությունը կազմակերպված ձևով կիրառելու ձևակերպված նպատակ և միջոցներ:

Սակայն ինչու՞ հենց վարձկաններ: «Պատճառը պարզ է՝ ուժ վարձելը ավելի էժան է, քան սեփականն ունենալը: Մշտական կանոնավոր բանակի պահպանումն այսօր նորմալ է թվում, բայց դա այդպես չէ: Սեփական զինված ուժերի համար վճարելը չափազանց թանկ է և նման է մասնավոր ինքնաթիռ ունենալուն, այն դեպքում երբ անհրաժեշտության դեպքում կարելի է ինքնաթիռի տոմս գնել: Ինչո՞ւ ներդրումներ կատարել սեփական թանկարժեք մշտական

General Assembly resolution 44/34, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and>.

²⁰ Հարկ է նշել, որ ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեային 1988-ի հոկտեմբերի 3-ին ներկայացվել է հատուկ ցեկույց, որն անդրադառնում է պետությունների, կազմակերպությունների և այլ սուբյեկտների պատասխանատվության հարցին, քանի որ վարձկանությունը խոչընդոտում է ազգերի ազատ ինքնորոշման իրավունքին: “The impact of Mercenary Activities on the Right of Peoples to Self-determination”, Fact Sheet No. 28, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet28en.pdf>, part 5.

բանակը պահելու և զաարգացնելու համար, երբ կարող ես պարզապես վարձել», - բացատրում է Շոն Մաքֆեյթը²¹:

Վարձկանության ձևավորումը. պատմական ակնարկ

Վարձկանության պատմությունը վկայում է այն մասին, որ հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը միշտ էլ եղել է կազմակերպված, զինված և մարտունակ ջոկատների պահանջարկ: Վարձկանների նկատմամբ վերաբերմունքը եղել է իրավիճակային, կախված նրանից, թե ով էր գնահատում:

Օրինակ, Եգիպտոսի բանակներում սկսած հնագույն ժամանակներից միշտ ծառայել են հարևան ժողովուրդներից և ցեղերից հավաքագրված զինվորներ, որոնք վարձ էին ստանում, սակայն մարզվում էին եգիպտական բանակի սպաների կողմից: Նրանց առանձին ջոկատների մեջ էին միավորում, քանի որ բուն եգիպտացի զինվորների վերաբերմունքը նրանց նկատմամբ բացասական էր²², քանի որ հզոր պետական բանակի քաղաքակիրթ զինվորները ցեղերից հավաքագրած վարձկաններին համարում էին վայրենիներ: Հակառակը, պետությունը որպես վարձող, նրանց արդյունավետությունը բարձր էր գնահատում: Հասկանալի է, որ այս վարձկանների օգտագործումը չի կարելի բնութագրել որպես վարձկանություն, քանի որ նրանց խմբերը չէին կազմում բանակային համակարգից դուրս առանձին կազմակերպված միավորներ:

---

²¹ Sean McFate, “Mercenaries and War: Understanding Private Armies Today”, *National Defense University Press*, February 7, 2018, 61, <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/Article/2031922/mercenaries-and-war-understanding-private-armies-today/>.

²² Anthony Spalinger, *War in Ancient Egypt*, (Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005), 6-8.

Բոլորովին այլ երևույթ է Քսենոֆոնի «Անաբասիսում» ներկայացված հույն վարձկանների պատմությունը՝ մեկ տարի երեք ամիս տևած վերադարձը Հունաստան: Պարսից արքա Դարեհ 2-ի կրտսեր որդի Կյուրոսը (հայտնի է որպես Կյուրոս Կրտսեր, մահացել է մթա 401 թ.) իր եղբոր դեմ կռվելու համար վարձել էր 11 հազար հույլիտներ և 2 հազար օժանդակ հետևակայիններ, որոնք մասնակցեցին Կունակսի ճակատամարտին: Մարտում պատահական նիզակի հարվածից Կյուրոսի սպանվելուց հետո հույների հրամանատարները որոշում ընդունեցին վերադառնալ հայրենիք, ինչն էլ կարողացան իրականացնել հաղթահարելով դժվարություններ, կռվելով թշնամիների դեմ և կորուստներ տալով: Քսենոֆոնի ստեղծագործությունը արժեքավոր տեղեկություններ է պարունակում այս բավականին մեծ վարձկանների բանակի կառուցվածքի, կազմակերպման, կառավարման, զենք ու զրահի և այլ կարևոր հանգամանքների մասին²³:

Այս տեղեկությունները թույլ են տալիս առանձնացնել վարձկանության պատմության առաջին փուլը, որի առանձնահատկությունները հետևյալն են.

ա) ընդհանուր պայմանագիր, որը կնքվում է վարձողի և վարձկանների հրամանատարության միջև, այլ ոչ թե յուրաքանչյուր վարձկանի հետ առանձին,

բ) վարձկանների խմբի, ջոկատի, բանակի ներքին ռազմական հիերարխիայի հստակ համակարգ, սպայական և ենթասպայական դասերի ձևավորում,

գ) զենքի և սպառազինության միանմանություն,

դ) մարտի դաշտում գործողությունների մշակված հստակ և փորձարկված մարտավարություն,

²³ Քսենոֆոն, *Անաբասիս*, թարգմ. Ս. Կրկաշարյանի, (Երևան, 1970):

ե) ստորաբաժանման ներսում կնքված պայմանագրեր, այսինքն՝ հրամանատարը առանձին պայմանագիր էր կնքում յուրաքանչյուր զինվորի հետ:

Ֆեոդալական աշխարհագրից ասպետական հեծելագոր. վարձկանությունը միջնադարում

Միջնադարը մարդկության պատմության ամենահետաքրքիր և բազմաբնույթ շրջաններից է, այն շատ երկար և հակասական է, որպեսզի հնարավոր լինի նույնիսկ այնպիսի հատուկ նյութի մասին, ինչպիսին վարձկանությունն է, լիարժեք և գոնե ինչ որ չափով ամբողջական շարադրանք ձևավորել: Սակայն այնուամենայնիվ կարելի է վարձկանության զարգացման ընդհանուր միտումների և առանձնահատկությունների մասին պատկերացում կազմել:

Վաղ միջնադարի համար հատուկ են ֆեոդալական ջոկատներից և գյուղացիական աշխարհագրից կազմված բանակները, որոնք պիտանի չէին երկարատև պատերազմներ վարելու համար, քանի որ, բացի ռազմական պարտավորություններից, նրանք ունեին բազմաթիվ այլ գործունեության ոլորտներ, այն է. հասարակական, տնտեսական, կարգ ու կանոնի պահպանման և այլն: Պարզ է, որ խոսքն այստեղ վերաբերվում է ընդհանուր միտումներին, սակայն կարելի է արձանագրել, որ պատմության այս ժամանակահատվածում վարձկանների մասնակցությունը ավելի հազվադեպ էր:

Երկրորդ փուլի համար շատ կարևոր գործոն հանդիսացավ նոր զենքի և զորատեսակների ի հայտ գալը: Ֆիլիպ Կոնտամինը շատ հատկանշական օրինակով է լուսաբանում նոր տիպի բանակի ձևավորման հրամայականը: 718 թ. արաբական գնդերը անցան Պիրենեյան լեռները և ներխուժեցին ֆրանկների թագավորություն: Կարլ Մարտելը, որն այդ ժամանակ իրական կառավարիչն

էր, պետք է այդ ներխուժումը կանգնեցնելու համար միջոց գտներ: Խնդիրը բարդ էր երկու հիմնական պատճառով. ա) թագավորական կալվածքները չէին բավարարում նոր հողաբաժիններ հատկացնել զինվորներին նրանց պարգևատրելու համար և բ) ֆրանկների հետևակը ի վիճակի չէր արաբների հեծելազորի դեմ հաջողությամբ կռվել: Այս խնդիրները լուծելու համար, նա եկեղեցական կալվածքները աշխարհիկացման ենթարկեց, և հայտարարեց, որ այսուհետև պատերազմ է գնալու ոչ թե ազատ ֆրանկների աշխարհագորը, այլ միայն այն զինվորները, որոնք կներկայանան հեծյալի ամբողջական զենքով և սպառազինությամբ: Այդ ամենը այն ժամանակ իր արժեքով հավասար էր 45 կովի գնին: Հեծյալներին եկեղեցիներից խլած հողերից հատկացվեցին հողաբաժիններ, բայց միայն, քանի նրանք ծառայության մեջ էին: Այս բարեփոխությունը ստացավ բենեֆիցիալ ռեֆորմ անվանումը: 732 թ. Պուատյեի ճակատամարտում Կարլ Մարտելի բանակը կանգնեցրեց արաբներին²⁴:

Այս իրադարձությունները կարելի է համարել շրջադարձային միջին դարերի ռազմական պատմության համար: Այսպիսով հիմք դրվեց ասպետական հեծելազորին հատկապես, երբ եվրոպացիները 9-րդ դարի վերջին սկսեցին օգտագործել ասպանդակները: Ասպետական հեծելազորի առավել փառավոր շրջանը 12-13-րդ դարերն են, երբ ասպետական միաբանությունները մասնակցում էին խաչակրաց արշավանքներին: Այդ շրջանի եվրոպական հասարակություններում ձևավորվում է մեզ լավ ծանոթ ազնիվ, խիզախ, հպարտ և պատվավոր ասպետի կերպարը: Ճիշտ է,

²⁴ Կարևոր է, որ հեղինակը շեշտում է ֆրանկների բանակում հետևակի մեծամասնություն կազմելը:

Philippe Contamine, *War in the Middle Ages*, (New York: 2013), 141-144.

Ֆեոդալական մասնատվածության խորացման հետ ի հայտ եկան բազմաթիվ ավագակ ասպետներ և այս կերպարը սկսեց խամրել:

Վաղ միջնադարի պայմաններում նատուրալ տնտեսությունը, քաղաքների և առևտրի անկումը գրեթե անհնար էր դարձրել կանոնավոր գորքի գոյությունը, ինչը պարտադրում էր բանակների կազմավորման համար կիրառել վասալական և աշխարհագրային մոդելը: Սակայն արդեն 14-15-րդ դարերում քաղաքների աճը և հարստանալը, արհեստների և առևտրի զարգացումը որպես արդյունք հանգեցրին կարգապահ քաղաքային աշխարհագրների, ինչպես նաև արհեստավարժ վարձկաններից ձևավորված հատուկ ստորաբաժանումների ստեղծմանը²⁵:

Սահմանափակ ֆինանսական հնարավորություններով բազմաթիվ փոքր և միջին չափերի իշխանությունների, կոմսությունների, եպիսկոպոսությունների և ազատ քաղաքների ի հայտ գալը բացատրում է այդ շրջանի գորքերի փոքրաքանակ լինելը: Այս հանգամանքը հասկանալի է դարձնում իտալական կոնդոտյերների, գերմանական լանդսկնեխտների և ռիտտերների, շվեյցարական վարձկանների լայն կիրառումը: Վարձկանությունը ոչ միայն չի դատապարտվում. այն համարվում է բավականին պատվաբեր մասնագիտություն: Հարկ է նշել, որ այս շրջանում վարձկանների ինքնության հարցը դեռ չի կարևորվում, նրանք ընկալվում են պարզապես որպես վճարի դիմաց ծառայող արհեստավարժ զինվորականներ²⁶:

Կարելի է վստահորեն արձանագրել, որ վարձկանների ինքնության հարցը կարևորություն է ձեռք բերում միայն 17-րդ դարի

²⁵ Այս հարցերին է նվիրված Ֆիլիպ Կոնտամինի աշխատության ամբողջ չորրորդ գլուխը: Ծատ մանրամասն և հիմնավորված կերպով 12-րդ դարից սկսած ներկայացվում է պետության, հասարակության, տնտեսության առանձնահատկությունների, բանակի կազմավորման սկզբունքների և միջնադարյան վարձկանության յուրահատկությունների փոխկապակցվածությունը և փոխազդեցությունը: Philippe Contamine. *War in the Middle Ages*, (New York: 2013).

²⁶ John Keegan, *A History of Warfare*. (New York, 1993), 231.

կեսերից, երբ ձևակերպվեցին Վեստֆալյան համակարգի սկզբունքները, որոնցից մեկը՝ ինքնիշխանությունը՝ որպես իրեն հակադրվող հասկացություն ծնում է «օտարականություն»-ը²⁷:

Ինքնիշխան պետության հպատակները կամ քաղաքացիները, նույնիսկ եթե վճարվում են իրենց զինվորական ծառայության համար, չեն համարվում վարձականներ: Այսուհետև վարձկան են միայն «օտարականներ»-ը, օտար հպատակները կամ քաղաքացիները: Ռազմական պատմաբան Ստեֆան Մորիլյոն այս ձևակերպմանը ավելացնում է ևս մեկ կարևոր հանգամանք, այն է. որքանով են «օտար» վարձկանները ընդգրկված կամ ներգրավված (embedded) տվյալ հասարակության սոցիալական համակարգերի մեջ²⁸:

Օրինակ, Շվեյցարիայում միջնադարում վարձկանները պայմանագիր էին կնքում երկու-երեք ամսով, կատարում էին իրենց պարտավորությունները ըստ այդ պայմանագրի և, ստանալով իրենց վաստակածը, վերադառնում էին իրենց բնակավայր: Ակնհայտ է, որ որևէ սոցիալական ներգրավվածության մասին խոսք չէր կարող լինել:

Նույնը կարելի ասել 44-օրյա պատերազմին Ադրբեջանի վարձած սիրիացի զինյալների մասին, որոնք հավաքագրվեցին հիմնականում Իդլիբի ճամբարներից, բերվեցին Արցախ որպես վարձկան զինվորներ, ապա վերադարձան իրենց ճամբարները:

Միջնադարյան վարձկանության պատմությունն ավարտվում է 18-րդ դ. վերջում, երբ ֆրանսիական հեղափոխությունը՝ հռչակելով որպես նոր հասարակության արժեքներ «Ազատություն, Եղբայրություն, Հավասարություն» սկզբունքները, հայտարարեցին

---

²⁷ Stephen Morillo, “Mercenaries, Mamluks and Militia: Towards a Cross-Cultural Typology of Military Service”, *Medieval Mercenaries* (2007), 243-260.
https://www.academia.edu/449307/Mercenaries_Mamluks_and_Militia_Towards_a_Cross-Cultural_Typology_of_Military_Service:

²⁸Նույն տեղում:

նան, որ հայրենիքի պաշտպանությունը բոլոր քաղաքացիների սրբազան պարտքն է: Այս կարգախոսով էլ հեղափոխական Ֆրանսիայում առաջին անգամ կազմակերպվեց համընդհանուր գորահավաք:

Կանոնավոր բանակներն ու վարձկանությունը ժամանակակից փուլում

Տեխնոլոգիաների՝ երկաթգծերի, հեռագրակապի, ռազմարդյունաբերության նոր համակարգի և այլնի զարգացումը թույլ տվեց պետություններին կանոնավոր բանակի հետ միասին ունենալ և մոբիլիզացիոն ռեսուրսներ, որոնք արդեն հնարավոր էր արագ զինակոչել, կազմակերպել, արագ սովորեցնել և համալրել կռվող բանակը: Առաջին անգամ «մոբիլիզացիա» եզրույթը կիրառվում է 19-րդ դ. կեսերին Պրուսիայում:

Կանոնավոր բանակները և մոբիլիզացիան երկար ժամանակով վարձկանությունը դարձրեցին լուսանցքային երևույթ: Այն նորից դարձավ պահանջված ապագադության ման շրջանում, երբ իրենց ազատ ինքնորոշման իրավունքը իրացնող ապստամբած ժողովուրդների դեմ գողութաբարները ուղարկեցին «հաջողության զինվորների» նոր հրատարակությունը: Երևի հենց այս ժամանակ է սկսվում վարձկանության պատմության նոր փուլը:

Վարձկանության պատճառների մեջ ներկայումս հետազոտողները ավելացնում են նաև քաղաքական, էթնիկ, կրոնական և այլ համգամանքներ, ինչը փորձ է որոշակի գաղափարական սկզբունքներ ավելացնել այս երևույթի հիմնավորումների մեջ: Իմ դիտարկմամբ՝ տարբեր տիպի գաղափարների ազդեցության տակ այլ երկրներում կռվող «օտարականների» համար ֆինանսական գործոնը էական

նշանակություն չի կարող ունենալ, ուստի նրանց վարձկան համարելը սխալ կլինի: Իրարից սկզբունքորեն տարբեր մոտեցումներ է պահանջում հետազոտությունը այն կամավորների պատմությունների, որոնք, օրինակ, 20-րդ դարի սկզբին մեկնում էին հարավային Աֆրիկա, որպեսզի բուրերի բանակում կռվեն անգլիացիների դեմ և այն վարձկանների պատմությունների, որոնք Բոբ Դենարի, Ռոժե Ֆոյլի և այլ հայտնի հրամանատարների²⁹ ղեկավարությամբ որպես վարձկաններ կռվում էին նույն դարի 60-ական թվականներին Կոնգոյում՝ խոչընդոտելով այս երկրի ժողովրդին իրականացնել իր ազատ ինքնորոշման իրավունքը:

Այս փուլի առավել կարևոր առանձնահատկությունը հետազոտողները համարում են այն հաճախ քննարկվող և վիճարկվող հանգամանքը, որ պետությունը կորցնում կամ զիջում է բռնություն իրականացնելու իր մենաշնորհը³⁰:

Վերջին տասնամյակներում հաճախ է օգտագործվում ՄԶԸ հապավումը (մասնավոր զինվորական ընկերություն, անգլերեն՝ PMC, ռուսերեն՝ ЧВК): 20-րդ դարի երկրորդ կեսից մասնավոր զինվորական ընկերությունները բավականին հաճախ են պայմանագրային կարգով իրենց ծառայությունները մատուցել մի

---

²⁹Jeffrey Pickering, Emizet Kisangani, “Political, Economic, and Social Consequences of Foreign Military Intervention”, *Political Research Quarterly* Vol. 59, No. 3 (Sep., 2006), 363-376.

https://www.jstor.org/stable/4148037?searchText=bob%20denard&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dbob%2Bdenard&ab_segments=0%2FSYC-6704_basic_search%2Fcontrol&refreqid=fastly-UUdefault%3A5df9a74a3afbd2892f46987b333fd640

³⁰ Anna Leander, “The Paradoxical Impunity of Private Military Companies: Authority and the Limits to Legal Accountability”, *Security Dialogue* 41(2010), 467–490. Линдсей Камерон, “Частные военные компании: их статус по международному гуманитарному праву и воздействие МГП на регулирование их деятельности”, *Международный журнал Красного креста*. Том 88. № 863, (2006). Lindy Heinecken, “Outsourcing Public Security: The Unforeseen Consequences for the Military Profession”, *Armed Forces & Society*. 40 (2014), 625–646.

Charles Moskos, “From Institution to Occupation: Trends in Military Organization”, *Armed Forces & Society*, Vol. 4. (1), (1977), 41–50.

շարք պետություններին և կորպորացիաներին և, լուծելով տարբեր տիպի խնդիրներ, սկսած մարտական գործողություններին ուղղակի մասնակցելուց մինչև ոստիկանական ֆունկցիաներ կատարելը, բռնություն են իրականացրել: Համարվում է, որ մեր ժամանակներում առաջին նման ընկերությունը՝ Ոթչգարդ Ինթերնեյշնլը՝ 1967 թ. ստեղծել է բրիտանական բանակի գնդապետ Դեյվիդ Սթերլինգը³¹: Այս ընկերության հիմնական խնդիրն ի սկզբանե Միացյալ Թագավորությանը բարեկամ երրորդ աշխարհի երկրների անվտանգային անձնակազմը մարզելն էր, սակայն 1970-ից Ստերլինգը պայմանագրեր կնքեց և ներգրավվեց նաև այլ պետությունների սահմաններում ընթացող ռազմական գործողություններին:

Կարևոր է այն հանգամանքը, որ ՄՁԸ-ները իրենց ծառայությունները մատուցում են ճիշտ միջնադարյան վարձկանների ջոկատների նման՝ շահավետության սկզբունքով: Այս առումով շատ հետաքրքիր է հայտնի Բլաքվոթեր ՄՁԸ-ի հիմնադիր ԱՄՆ Հանրապետական կուսակցության կարկառուն ներկայացուցիչ Էրիկ Փրինսի գործունեությունը: Է. Փրինսը՝ Բլաքվոթերը վաճառելուց հետո Հոնգքոնգում հիմնեց Ֆրոնթիր Սերվիս Գրուպի ընկերությունը և ակտիվորեն համագործակցում էր ԱՄԷ-ի, Չինաստանի, մի շարք աֆրիկյան պետությունների հետ: Չինական կառավարության հետ նրա համագործակցությունը բավականին լայն բնույթ ունի, սակայն հատկապես հետաքրքիր է Մինձյան Ույգուրական Ինքնավար շրջանում նրա գործունեությունը, որտեղ նա անտեսում էր աշխարհաքաղաքական

³¹ Vladimir Ryzhov, “David Stirling, Special Air Service and PMC Watchguard International”, *Top War*, <https://en.topwar.ru/172493-djevid-stirling-special-air-service-ichvk-watchguard-international.html>.

և գաղափարական բոլոր նկատառումները՝ միայն բիզնես շահերով առաջնորդվելով³²:

Իմ պատկերացմամբ՝ թվային քաղաքակրթական համակարգում պետության և կառավարման պետական կադապարի փոփոխմանը համընթաց ցանցայնացվում են և աութօրսի միջոցով են սկսում իրականացվել պետության այն ֆունկցիաները, որոնք պահանջում են մեծ և հիերարխիկ բյուրոկրատական ապարատ՝ վերերյան իմաստով: Այսինքն, պետությունը աստիճանաբար ստանձնում է գլխավոր մենեջերի դերակատարությունը՝ բաշխելով պատվերները առավել հարմար և մասնագիտացված մասնավոր գործակատարների միջև: Ակնհայտ է, որ ռազմավարական ոլորտներում նման աութօրսինգը բավականին վտանգավոր է, հարուցելով բազմաթիվ հարցեր, միննույն ժամանակ առաջացնում է լուրջ դիմադրություն: Սակայն ժամանակակից պատերազմը և զինատեսակները այնքան տեխնոլոգիաներով հագեցած են, որ պահանջում են հատուկ մասնագիտացում ունեցող մարդկանց հավաքագրում:

Ինչևէ, վարձկանությունը կա և հետզհետե ավելի և ավելի մեծ դեր է կատարելու լեգիտիմացված բնություն իրականացնելու ոլորտում: Ակնհայտ է, որ այն բոլոր օրենքները և որոշումները, որոնք կանոնակարգում են ժամանակակից վարձկանությունը, պետք է վերանայվեն և հարմարեցվեն նոր պայմաններին՝ կանխելով, նախևառաջ, վարձականների ձեռքով կատարվող ռազմական հանցագործությունները:

THE TRANSFORMATION OF MERCENARISM

³² Эмиль Сайфуллин, “ЧВОК — приватизация войны или инструмент государства?”, *Российский совет по международным делам*, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/chvok-privatizatsiya-voyny-ili-instrument-gosudarstva/>.

FROM ITS ORIGIN TO THE PRESENT

Davit Hovhannisyan

Shushan Kyureghyan

Abstract

The article aims to present the phenomenon of "mercenarism" in the context of historical developments and to show how the essence of mercenarism and its perception has been changing since its emergence. The article specifically mentions that mercenary activities started in ancient times and have reached our days with certain transformations. For centuries, it served to solve specific problems and was considered not only a natural but often an honorable activity. The article discusses the specifics of mercenarism in different periods of history, changes in recruitment methods and the legality of mercenaries' and employers' actions. The research also examines the scope of international laws condemning the phenomenon of mercenarism and the need for their revision.